

maneat in producente. Quam rationem indicavit etiam Damascenus, lib. 4, cap. 9, ubi comparat hanc productionem emanationi lucis ab igne, quia *lux*, inquit, *ab igne gignitur, et ab eo non separatur, sed semper in eo est*. Quod exemplum intelligendum videtur de emanatione lucis inhærentis igni a substantia ejus, sic enim illa est veluti immanens processio. Quod idemmet Damascenus significavit in differentia quam subjungit, *nam lux*, ait, *manet in igne tanquam accidens inhærens illi: Verbum autem manet in Patre, tanquam subsistens in subsistente*; quod etiam dixit Hilarius, lib. 7, de Trinitate, circa finem.

5. Nec Durandus habuit, quo modo hunc dicendi modum impugnaret, nisi negando personas procedere per actus immanentis, cujus error in hoc supra refutatus est. Aureolus vero apparentius objicit: quia licet hoc modo explicetur, productam personam esse in producente, non tamen e converso, producentem esse in producta, cum tamen hæc debeat esse circuminsessio. Hoc vero facile etiam solvitur: nam sicut Deus dicitur esse in creaturis, ratione potentiae, quia illas creat et conservat, ita seclusa imperfectione dependentiae, Pater dicitur esse in Filio, quia illum ex æternitate produxit, et perpetuo generat, ad quod necessarium est, ut sit intime in illo, et ideo dixi, hunc modum existendi esse similem illi, qui est per potentiam, seclusis imperfectionibus.

6. *Unitas essentiae est ratio circuminsessionis*. Tertia vero, et propria ratio hujus existentiae est unitas essentiae in personis distinctis. Unde respondendo in forma ad propositam interrogationem, dicendum est, unitatem naturae esse adæquatam rationem, ob quam Divinae personae sunt in se invicem per suam essentiam, licet aliis modis possint dici esse in se invicem, ob alias rationes. Hæc posterior pars satis jam declarata est. Prior vero facile ostenditur, nam unaquæque persona est ipsa essentia, et essentia est in omnibus, et singulis personis, ergo unaquæque persona est in qualibet alia. Dices, simili argumentandi modo posse concludi, unamquamque personam esse in se ipsa, vel unam personam esse aliam. Respondeo, negando similitudinem: nam cum dicitur esse in alia, non solum denotatur unitas naturae, sed præsupponitur etiam distinctio inter ea, quae in se invicem esse dicuntur. Quia non solum consideratione rationis, sed etiam in re ipsa una est in alia. Quae habitudo tollitur, si persona dicatur esse in se. Et multo magis destruitur, si dicatur una esse alia, quia per hoc

non significatur præsentia, vel inexistencia, sed identitas personalis, quæ repugnat mysterio.

7. Atque hac ratione recte dicit Sabadius, libro contra Arium, in 4 tom. Biblioth. Per illa verba Christi, *Ego in Patre, et Pater in me est*, duos errores confutari, Sabellii scilicet, et Arii. Et Gregorius Beticus, libr. de Fide et Trinitate dicit, *illa verba audienda esse secundum indifferentiam substantiae*, supposita scilicet distinctione personarum. Et eodem modo Trinitatis mysterium confirmat ex illis verbis Irenæus, lib. 5, cap. 18, sic etiam Hilarius 7, de Trinitate, in fine dicit: *Personas divinas esse in se per unitatem et proprietatem naturæ*. Et eodem modo loquitur Damascenus, lib. 2, cap. 10, dicens: *Per hanc circuminsessionem excludi multitudinem Deorum, seu Deitatem*. Et in hac ratione maxime persistunt omnes theologo, quæ in sequenti dubitatione amplius confirmabitur et explicabitur.

8. *Dubium*. — Quæritur enim ulterius, an una persona sit in alia secundum se totam, an vero solum ratione essentiae. Ut enim hoc ex corporalibus explicemus, duobus modis potest dici unum corpus esse in alio. Primo, secundum se totum, quod vocatur per se primo, sicut aqua est in vase, vel in loco adæquato. Alio modo tantum secundum partem, vel homo dicitur esse ubi habet pedem, licet non habeat ibi totum corpus. Sic ergo inquiritur, an una persona secundum se totam, id est, etiam secundum suam proprietatem, vel tantum per naturam, quasi per partem (nostro loquendi modo) sit in alia. Henricus enim in Summa, artic. 53, quæst. 3, et quodlib. 5, quæst. 6, et Durandus, in 4, distin. 19, dicunt, unam personam esse in alia solum posteriori modo. Primo, quia Paternitas, ut sic, non potest esse in Filio, alias Filius esset Pater. Secundo, ait Durandus, quia persona ratione suæ proprietatis est id, in quo est alia, ergo non potest esse ratio essendi in alia, quia hæc habitudo sunt oppositæ, et ideo non potest eadem relatio esse fundamentum utriusque. Tertio, videntur huic sententiæ favere Patres, qui totam rationem hujus circuminsessionis dicunt esse naturæ unitatem.

9. *Resolutio*. — *Probatio ex Patribus*. — Nihilominus dicendum est, unam personam per se primo, et secundum se totam esse in alia, ita ut licet unitas essentiae sit vinculum, et quasi proxima ratio istius inexistentiæ, non tamen in sola illa sistat, sed ratione ejus etiam relationes ipsæ in se invicem existant. Quæ est sententia communior theologorum in 4, dis-

tinct. 19, præsertim Scoti, quæst. 1, qui fusius hoc tractat contra Henricum. Idem Bonaventura, quæst. 4, Gabriel, quæst. 2, Capreolus, quæst. 1, art. 1, Marsilius, quæst. 22, art. 2, Ferrariensis 4, contra Gentes, cap. 9, Cajetanus, et alii, dicta quæst. 42, art. 5. Et sumitur ex illis verbis Ecclesiæ in quoddam hymno. *In Patre totus Filius, et totus in Verbo Pater*. Quibus similia sunt, quæ supra citavi ex Fulgentio, qui etiam addit. *Nullus horum extra quemlibet ipsorum est*, significans, personas mutuo sese comprehendere, quia nihil est in una, quod si extra aliam, ad quod requiritur totalis inexistencia, modo explicato. Præterea Damascenus, et Hilarius supra dicunt unam personam esse in alia, ut quidpiam subsistens in subsistente. Ergo intelligitur non tantum esse secundum naturam, sed etiam per subsistentiam personalem, de hac enim loquuntur. Ad hoc etiam confirmandum induci possunt verba Christi Joan. 14, nam prius dixit: *Qui videt me, videt et Patrem*, et postea subjungit. *Ego in Patre, et Pater in me est*: videndo autem unam personam, videtur alia, non solum quoad naturam communem, sed etiam quoad totum esse personale. Sic ergo una persona est in alia.

10. *Prima ratio*. — Ratione probatur primo ex Scoto, quia si una persona tantum esset in alia ratione essentiae, non aliter una persona esset in alia, quam ipsa essentia sit in persona, neque alia habitudo significaretur per hanc circuminsessionem personarum, quam existentiae Divinitatis in persona, consequens est falsum: ergo, Pater sequela, quia quando totum solum dicitur esse alicubi, vel in aliquo ratione partis, non aliter convenit toti illa denominatio, quam parti, præter hoc, quod parti convenit immediate et toti ratione partis: nam in reliquis eadem est ratio. Minor vero patet, tum ex communi modo loquendi Patrum, et theologorum de hac circuminsessione, tum etiam, quia essentia est in persona, ut natura est in supposito: una vero persona est in alia, ut suppositum in supposito, sicut loquuntur Damascenus et Hilarius supra citati.

11. *Altera ratio*. — Secunda et propria ratio hujus veritatis mihi esse videtur, quia hæc inexistencia mutua nihil aliud esse potest, quam intima quædam præsentia divinarum personarum inter se, hanc vero habent non solum in essentia, sed in propriis etiam relationibus. Priorem propositionem indicavit etiam Scotus

surpa ad 2 Henrici, et circa finem quæstionis. Quam sic declaro, quia hæc mutua inexistencia non est sola identitas in natura, sic enim dicentur personae esse una natura, non vero una esse in alia. Neque etiam est nova unio realis inter personas præter unitatem naturæ, quia nec talis unio esse posset sine compositione, nec excogitari potest, cur, vel qualis sit. Ergo tantum superest intima præsentia, propter quam dici possint esse invicem in se. Quod autem illam habeant etiam secundum propria, patet, quia etiam in illis habent immensitatem, ex qua necessario sequitur, ut sint intime in se invicem etiam secundum proprias relationes. Unde sicut immensitatem habent ratione essentiae, quam includunt, ita ex eadem radice, ut ex propria et adæquata ratione habent, ut sint intime in se invicem, etiam secundum proprias relationes.

12. Atque hinc intelligitur primo, cur hæc præsentia mutua non addat novam relationem realem ipsis personis (ut tanquam verius suppono). Ratio autem est, quia fundatur in eadem immensitate illarum. Ut omittam alias rationes, quæ dari solent, scilicet, quod relatio non fundat relationem: vel quod talis relatio non est realis, nisi ubi modus præscientiæ, in quo fundatur, accidentaliter est, de quo alias. Secundo intelligitur, cur, licet divinae personae inter se habeant relationem originis, quæ est disquiparantiae, nihilominus quoad hanc denominationem mutuae inexistentiæ, potius intelligantur habere habitudinem æquiparantiae. Ratio enim est, quia quoad præsentiam et immensitatem ejusdem rationis sunt. Unde, si fingeremus, tres personas esse absolutas et ejusdem naturæ, eundem modum mutuae inexistentiæ haberent.

13. *Ad argumenta*. — Tertio intelligitur quam sint levia fundamenta Henrici et Durandi. Nam propter hanc præsentiam personarum non amittunt distinctionem: et ideo non sequitur, unam esse aliam, quamvis secundum propria una sit in alia. Deinde in hoc genere præsentiae nullum est inconveniens, quod eadem relatio sit id, quod est in alia et in quo est alia, quia et est denominatio similis in utroque extremo, et in eis habet fundamentum proximum ejusdem rationis, imo unum et idem. Et hoc est etiam, quod docent Patres, scilicet, unitatem naturæ esse rationem proximam hujus inexistentiæ, non vero, quod conveniat soli Deitati: ac non etiam ipsis personis in propriis earum rationibus.

INDEX CAPITUM LIBRI QUINTI

DE TRINITATE.

- CAP. I. *Sint-ne in Deo relationes reales.*
CAP. II. *Quot sint intra Deum relationes reales.*
CAP. III. *De distinctione relationum personalium a personis.*
CAP. IV. *De spiratione activa, an realis ratio sit.*
CAP. V. *An spiratio sit distincta ratio a personalibus.*
CAP. VI. *Quod spiratio sit una simplex ratio.*
CAP. VII. *De numero divinarum relationum.*
CAP. VIII. *De comparatione relationum in propriis earum conditionibus.*
CAP. IX. *An relationes divinæ sint notionis.*
CAP. X. *De numero notionum.*

LIBER QUINTUS.

DE RELATIONIBUS DIVINIS

AC NOTIONIBUS.

Hactenus explicuimus mysterium Trinitatis, solum confusam quamdam notitiam tradendo, quæ vix transcendit declarationem quid nominis et ostensionem, quod tale mysterium in Deo et intra Deum sit, salva Dei simplicitate et unitate: nunc ad investigandam ejusdem mysterii distinctam et explicatam cognitionem, quantum caligo viæ patitur, necessarium est proprietates omnes personarum formaliter investigare, earum proprias rationes præcise, ac distincte explicando. Hoc autem præstabimus, considerando prius hæc omnia prout omnibus personis possunt esse communia: deinde descendendo ad singulas personas in particulari, et prædicata omnia, quæ singulis, ut propria tribuuntur, considerando. Sunt autem varia nomina abstracta et communia om-

nibus personis, quibus hæc proprietates significantur: unum est ipsummet nomen *proprietatis*, quod in quadam significatione generale est, et cæteris omnibus commune. Quod sub ea ratione, speciali consideratione non indiget, quia in aliis rationibus specialioribus explicabitur et illis cognitis cognoscetur. Primum igitur speciale nomen videtur esse *Relationis*, deinde nomen *Notionis*: tertio, *Originis*: quarto, *actus notionalis*: quinto, *Personalitatis*, quæ solet etiam *Proprietatis* appellari, sumpta hac voce in significatione magis restricta et appropriata. Igitur in proxime sequentibus tribus libris explicabimus mysterium, declarando, quid rei subsit his vocibus, et quomodo inter se conveniant, vel distinguantur et quid ad constitutionem, vel distinctionem divina-

rum personarum conferant. Atque in præsentibus libro simul de relationibus et notionibus dicere proponimus, quia nihil fere inter se differre existimamus, ut videbimus. Disputavit autem de illis D. Thomas, 1 part., quæst. 28 et 32.

CAPUT I.

SINT-NE IN DEO RELATIONES REALES AD INTRA.

1. Non tractamus hoc loco de relationibus Dei ad creaturas, quas rationis esse supponimus, quia illæ non conveniunt Deo, ut Trino: nec ad explicandum hoc mysterium, quidquam conferunt. Neque etiam nunc vim facimus in nomine abstracto, vel concreto relationis, aut relativi: nam hæc inquisitio et consideratio commodiorem habebit locum in principio libri septimi. Nunc vero indifferenter utrisque vocibus utemur, tam supponendo abstracte quam concrete posse has proprietates a nobis concipi et significari.

2. *Resolutio quæstionis. — Probatio.*—Hoc supposito inter Catholicos extra controversiam est, esse inter personas Trinitatis relationes reales. Ita docet D. Thomas, dicta quæst. 28, per totam, et quæst. 8, de Potentia, art. 1, dicit, esse de Fide. Docent etiam omnes scholastici, in 1, dist. 33. Et colligitur ex Scriptura, quatenus personas appellat nominibus significantibus hujusmodi respectus, qualia sunt, *Patris et Filii*: id autem expressius declararunt Concilia et Patres. Nam Toletanus 7, sic inquit: *Pater ad Filium, et Filius ad Patrem, et Spiritus sanctus ad utrumque refertur*, et infra: *In relatione personarum cernitur numerus*. Idem sumitur ex 6 Synodo, act. 11, in dicta Epistola Sophronii, et ex Concilio Florentino, sess. 18 et 19. Ubi personæ divinæ dicuntur esse, *ad aliquid*, et in sess. 28, in litteris unionis idem fere habetur. Augustinus, etiam lib. 5, de Trin., cap. 8 et 9, hac ratione dixit: *Solum substantiam, et relationem proprie in Deo inveniri*, et l. 15, c. 3, *quod de Deo dicitur, non secundum substantiam, relative dici*. Ostendit Anselmus, de Incarn. Verbi, c. 1, explicato mysterio ita concludit: *Quod totum potest dici ratio*. Et multa alia afferemus in sequentibus.

3. *Ratio assertionis.*—Est autem in his omnibus testimoniis considerandum, nunquam expresse, et formaliter dici in eis, illas relationes esse reales: tamen in his, quæ attribuuntur illis relationibus, satis hoc contineri. Tum quia dicuntur esse in Deo vere, et proprie, non minus, quam substantiam: tum etiam, quia di-

cuntur numerare, seu distinguere realiter personas, quod non potest facere ratio rationis, est ergo quoad utramque partem æque certa hæc veritas. Ratio autem reddi potest, quia inter divinas personas inveniuntur omnia, quæ ad relationem realem necessaria sunt. Nam est ibi realis distinctio extremorum, ut supra probatum est, cum de distinctione personarum ageremus. Est etiam realis processio unius ab alia, ut supra etiam libro primo est probatum, quæ processio solet esse sufficiens ratio, vel indicium relationis realis, quando est in eadem natura, seu in eodem ordine nature: divinæ autem personæ sunt ejusdem ordinis et nature. Denique, si ad relationem realem est necessarium fundamentum reale, ibi sufficiens erit divina essentia, vel secundum se, vel ut est formalis potentia, seu principium quo, productionis: Fortasse vero in relationibus subsistentibus aliud fundamentum necessarium non est, ut infra dicitur: nihil ergo deest ibi ad relationem realem.

4. *Objectio ex Boetio.*—Contra hanc assertionem objici potest locus Boetii, lib. 1, de Trinitate, circa medium, alias cap. 6, ubi dicit: *Cætera prædicamenta convenire Deo secundum substantiam. Ad aliquid vero nullo modo de ipso prædicari*. Hunc locum objicit D. Thomas, 1 part., quæst. 28, art. 1, et respondet ad primum, Boetium non negare, relationem esse in Deo, sed asserere, secundum propriam rationem suam non significari, ut existentem in Deo, sed ut ad aliud se habentem. Est tamen difficilis expositio: nam hoc modo etiam posset negare relationem esse in creatura, quia secundum propriam rationem, non significatur, ut existens in creatura, sed ut ad aliud se habens. Existimo ergo, Boetium ibi esse locutum de Deo, ut unus est, et voluisse dicere, quod theologi alias docent, in Deo non consurgere relationes ad res diversæ nature, nec per mutationem aliarum rerum, ut diserte explicat capite septimo. Nam de relationibus ad intra, statim disputat capite duodecimo et habet illam celebrem sententiam, *substantia præbet unitatem, ratio multiplicat Trinitatem*.

5. *Dubium de esse ad Cajetanum.*—Solet autem inter Thomistas disputari, an relationes divinæ sint reales secundum *esse ad* in quantum *ad*, an vero solum secundum *esse in*, quod in eis est, *esse subsistens*. Nam Cajetanus, in dicto art. 1, quæst. 28, existimat, secundum *esse ad*, non esse relationes illas aliquid reale. Quod sentit etiam Capreolus, in 1, d. 33, sumpseruntque occasionem ex quibusdam ver-

bis subobscuris D. Thomæ in eodem articulo primo dicens: *Solum in prædicamento relationis inveniri aliquid secundum rationem.* Quod ipsi interpretantur, esse ipsum *esse ad* præcise sumptum, et abstractum ab *esse in*.

6. Hanc vero sententiam existimo falsam. Primo quidem, quia in relatione reali, præsertim divina, nihil est, quod ad veritatem entis non pertineat, maxime ex his, quæ intrinsece pertinent ad veritatem, et realitatem illius mysterii, alias magna ex parte esse per rationem conflictum. Sed ipsum *esse ad*, unius personæ respectu alterius intrinsece pertinet ad illius mysterii veritatem: alioqui relatio, ut relatio, non multiplicaret Trinitatem, ergo, etc. Secundo, quia oppositio inter divinas personas realis est, ideo enim affert secum distinctionem realem, sed illa oppositio intrinsece, et formaliter consistit in *esse ad*, ergo illud reale est. Tertio denique quia *esse ad*, nihil aliud est, quam habitudo: Pater autem intrinsece, et ex se, et absque ulla comparatione intellectus respicit Filium, ergo realiter habet quiddam intelligi potest in hoc *esse ad Filium*, et idem est de cæteris personis.

7. Fundamentum autem, quod sumebatur ex verbis D. Thomæ nihil ad præsens facit, quia relationes divinæ, in prædicamento relationis non sunt. Tamen propter proportionem, et propter veritatem etiam ipsius prædicamenti realis, sunt illa verba obscura. Ut autem opinor, mens D. Thomæ solum fuit docere, per rationem excogitari, aut fingi aliquid simile prædicamento ad aliquid. Quod, sano modo intellectum, est verum, scilicet, secundum quamdam proportionalitatem, non vero secundum univocam rationem, imo nec secundum realem convenientiam, etiam analogam, ut dixi latius disput. 47 Metaphysicæ. An vero secundum proportionem ad alia prædicamenta possint alia entia rationis cogitari, dixi ibidem disputatione ultima. Aliud vero fundamentum, quod dicti auctores indicant, nempe *esse ad*, posse ita præscindi, ut non includat *esse in*, falsum est: tum quia *esse in*, ita est transcendens, sicut ens, servata proportione, tum etiam, quia relatio, secundum ultimam rationem suam est forma relativi, ut paternitas Patris: unde intersece, et secundum propriam rationem respicit non tantum terminum, sed etiam subjectum, seu suppositum, quod ad terminum refert.

CAPUT II.

QUOD SINT INTRA DEUM RELATIONES REALES.

1. *Relationes reales in Deo solum sunt secundum originem.*—Quoniam numerus harum relationum ita a nobis præscribendus est, ut nec minor, nec major esse ostendatur, ideo imprimis supponendum est, in DEO nullas esse relationes reales ad intra præter eas, quas relationes originis vocamus, quæ comparatæ ad relationes in creaturis inventas, correspondent his, quæ in actione et passione probari dicuntur. Hoc in superioribus tactum est, potestque inductione ostendi, quia inter divinas personas, nec relatio similitudinis, nec æqualitatis realis est, quia est eadem cum relatione identitatis in essentia, quæ rationis est. Et consequenter neque relatio imaginis ex ea parte, qua similitudinem dicit, sed solum ex ea, quæ dicit originem, realis est. Idemque est de relatione mutua inexistentiæ, seu intimæ præsentia, ut in fine præcedentis libri dicebamus. Quod etiam de relatione distinctionis est manifestum, quia vel est eadem cum relatione oppositionis, quæ non est, nisi relatio originis, vel solum addit negationem identitatis, in qua non fundatur relatio, nisi rationis. Præter has autem relationes nullæ aliæ possunt inter divinas personas excogitari, exceptis relationibus originis, ergo extra has nullæ sunt ibi relationes reales. Et ratio in universum reddi potest, quia omnis habitudo positiva inter divinas personas, vel reducitur ad distinctionem, seu oppositionem, et sic est originis, vel reducitur ad unitatem, et sic est rationis propter summam identitatem realem fundamenti ut in utroque extremo.

2. *Non sunt plures quam quatuor.*—Ex hoc fundamento infertur alia veritas quam hic, ut certam supponimus, videlicet, Relationes reales divinas non posse esse plures, quam quatuor. Ita docet D. Thomas, dicta q. 28, et consentiunt omnes theologi statim referendi. Probatumque, quia hæ relationes solum sunt originis: sed originis, seu processiones intra Deum solum sunt duæ, ut in libro primo ostensum est, ergo relationes ad summum possunt esse quatuor et non plures. Probatum consequentia, quia ex unaqueque processione, non consurgunt nisi duæ relationes, ergo, si processiones sunt tantum duæ, relationes ad summum erunt quatuor. Antecedens probatur, quia una processio tantum habet unum principium, et u-

num terminum. Atque ita in processione per intellectum sunt relationes generantis, et geniti, seu Patris et Filii, in altera vero processione voluntatis sunt relationes producentis, seu spirantis et procedentis seu spirati. Ergo hæ relationes non possunt excedere quaternarium numerum. An vero illum attingant, statim videbimus. Hic vero occurrebat peculiaris difficultas de relatione Verbi, quam libro nono, tanquam in proprio loco tractabimus. Nunc vero supponimus, in secunda persona eandem esse relationem Verbi et Filii respectu primæ personæ, quia ex vi ejusdem processions consurgit, licet diversis conceptibus et vocibus a nobis exprimatur, propter diversos respectus rationis, seu convenientiæ ad res creatas, ut dicto libro explicabimus. Quod si Verbum importat aliquam rationem ad res cognitatas, vel creabiles, vel dictas, illa non est relatio realis, sed rationis, unde non auget numerum relationum, de quibus nunc tractamus. De spiratione autem activa statim dicemus.

3. *Tres sunt realiter inter se distinctæ.*—Ex his principiis ulterius concluditur, intra Deum tres esse relationes reales realiter inter se distinctas. Quæ veritas, quoad ternarium numerum, ita ut minor non sit, tam est certa, quam est certum dari in Deo tres personas realiter distinctas, supposita veritate talium relationum realium. Atque ita docent theologi omnes. Quia in unaquaque persona ad minimum necessaria est una relatio, habens oppositionem cum aliis personis, et consequenter distinctam ab illis. Imo unaquæque persona solum est suamet relatio subsistens, unde per illam constituitur in suo esse personali, et ab aliis etiam personaliter distinguitur. Ergo tales relationes reales et realiter distinctæ non possunt in Deo esse pauciores quam res. Hæc autem sunt, Paternitas, Filiatio et processio passiva, quæ est propria Spiritus sancti relatio. Nam cum Filius realiter a Patre procedat, necesse est, ut et duas habeant relationes reales et realiter distinctas, utpote inter se directæ et formaliter oppositas. Rursus cum Spiritus sanctus realiter procedat a Patre et Filio, ac proinde ad illos habeat relationem realem, illam etiam esse realiter distinctam a Paternitate et Filiatione necesse est, quia quiddam a Patre realiter distinguitur, etiam a Paternitate et Filiatione realiter distinguitur.

4. *Quid de spiratione activa.*—Quoad aliam vero partem, scilicet, quod hic numerus relationum realium realiter distinctarum major

non sit, quam ternarius, licet etiam res certa sit, pendet nihilominus ex cognitione alterius relationis correspondentis relationi processions passivæ, quæ a theologis vocatur spiratio activa, de qua videndum superest, an sit et qualis sit, habet enim illa relatio peculiarem rationem ac difficultatem. Prius vero quam ad illam transeamus, operæ pretium erit conditiones trium dictarum relationum præ oculis ponere, quia et illarum cognitio per se necesse est ad explicationem mysterii, et multum conferet ad ea quæ de spiratione activa dicenda sunt.

5. *Dictæ tres relationes quas conditiones habeant.*—Addo igitur, tres illas relationes reales inter se distinctas tales esse, ut unaquæque propriam perfectionem in suo genere, propriamque rationem existendi et subsistendi incommunicabiliter secum afferat. Hæc assertio non recipitur ab omnibus, aliqui enim putant, has relationes secundum proprias rationes præcise habere, quod referant, seu respiciant alium: per hoc autem necesse, nec perfectionem, immo nec subsistere, afferre. Conclusio nihilominus colligitur ex omnibus tractatis in tertio libro. Breviterque ostenditur, supponendo in divinis personis non esse alias proprietates constituens personas, præter has relationes, quod libro septimo probandum est. Ex quo sic colligo. Relatio, verbi gratia, Paternitas est in Patre, aut ergo est tanquam inexistens personæ jam constitutæ, et sic erit in Patre alia proprietas constituens illum in ratione talis personæ, quod est contra suppositionem factam: vel est in eo tanquam secum afferens propriam rationem subsistendi: Affert ergo Paternitas propriam subsistendi rationem, cum compositione sufficienti ad reliquas relationes, et inde habet, quod subsistentia incommunicabilis sit.

6. Et hinc facile probatur altera pars de existentia, quia ratio existentia superior est et quasi transcendens, et ideo intime comitatur subsistentiam, vel potius in illa imbibitur. Denique ex utroque capite convincitur altera pars de perfectione, tum quia omnis subsistentia est aliqua perfectio, tum etiam quia quantum unaquæque res habet entitatis, tantumdem habet perfectionis. Quod autem in Paternitate, gratia exempli, declaratum est, in aliis duabus relationibus personalibus locum habet. Et ad hanc assertionem confirmandam applicari possunt omnia, quæ in similibus punctis de personis divinis diximus in libro tertio, capitibus quarto et quinto. Nam quoad hæc omnia, hæ

tres, relationes et personæ idem sunt, ut in sequenti capite amplius constabit.

CAPUT III.

QUOMODO TRES DIVINÆ RELATIONES PERSONALES DISTINGUANTUR A PERSONIS, QUAS REFERUNT.

1. *Tituli expositio.* — Nondum agimus de activa spiratione, sed solum de tribus relationibus, quas inter se realiter distingui, diximus, easque unico verbo relationes personales vocamus: nomine item proprietatum illas appellare possumus, quia supponimus ex dicendis in libro septimo, has easdem relationes esse ipsas proprietates personales. Non comparamus autem has relationes ad terminos suos, seu ad personas, cum quibus habent oppositionem, nam constat ab illis distingui realiter, sive per sese, sive per aliud, quod postea libro octavo examinabimus. Hoc autem constat ex illo principio, quod oppositio originis, vel relativa est ratio distinctionis in Divinis, quod principium est commune axioma Conciliorum et Patrum. Comparemus ergo unamquamque harum relationum ad personam, quam refert seu denominat, ut Paternitatem ad Patrem, et sic de aliis.

2. *Varie opiniones.* — Suppositis autem, quæ superius tractata sunt comparando personas et earum proprietates, seu relationes ad essentiam, facile est, præsentem quæestionem expedire. Nam qui opinati sunt, relationes esse veluti affixas divinæ essentiæ, ab eaque realiter distingui, consequenter coguntur asserere relationem, et personam distingui a parte rei realiter, saltem tanquam includens et inclusum. Quia persona constat intrinsece ex essentia et relatione, tanquam unum quid ex utraque coalescens. Relatio vero non constat ex essentia, neque illam in se includit. Et fuit opinio Gilberti. Durandus vero et quicumque ponunt distinctionem actualem ex natura rei inter essentiam et relationes Divinas, consequenter opinari debent eodem modo de persona et relatione, servata proportione, videlicet, relationem a parte rei distingui actu a persona, saltem, ut non includens actu totum id, quod persona includit, licet ipsa relatio in persona includatur.

3. *Prima assertio.* — Dicendum vero est. Relationes non distingui actu a personis in re ipsa, nec realiter proprie, neque ex natura rei. Probatur et declaratur breviter ex supra tractatis de unitate essentiæ et personarum. Quia

vel relatio personalis (de qua nunc tractamus) supponit personam constitutam, vel constituit illam: si primum dicatur, licet verum non sit, etiam illo posito non potest relatio adveniens personæ ab illa distingui actualiter in re ipsa, alias et cum illa faceret compositionem et illi adveniret, ut accidentaliter proprietatis. Si vero dicatur secundum, quod verum est, ut infra disputabitur, sic persona nihil in se includit, nisi essentiam et proprietatem constituentem, ut dicitur etiam in Concilio Florentino, sess. 19. Sed proprietatis non distinguitur actualiter ab essentia in re ipsa, ut supra ostensum est, neque a persona potest distingui. Quia si illa, quæ nostro modo concipiendi se habent, ut componentia inter se non distinguuntur, etiam ipsum constitutum non poterit ab illis distingui. Imo minus potest relatio distingui a persona, quam ab essentia, quia cum essentia non identificatur adæquate, seu convertibiliter, ut supra declaratum est, cum relatione vero habet adæquatam identitatem, quia sunt æque incommunicabiles. Quia una earum non identificatur, vel distinguitur ab aliquo, quin etiam altera habeat similem identitatem, vel distinctionem ab illo. Neque contra hanc partem opinantur, nisi qui distinguunt actu ex natura rei personam ab essentia, de quibus jam dictum est.

4. *Secunda assertio D. Thomæ.* — Dico secundo, Relationes distinguuntur ratione a personis, quarum relationes sunt. Ita D. Thomas, 1 part., q. 29, art. 4, q. 30, art. 1, et omnes, qui non admittunt actualem distinctionem inter essentiam et relationem. Constatque sufficienter hujus distinctionis necessitas ex ipso modo concipiendi et significandi abstracti et concreti: Item ex variis prædicationibus: nam Pater, verbi gratia, generat, hæc autem propositio, *Paternitas generat*, communiter non admittitur, ut patet ex D. Thomæ, quæst. 40, art. 1, ad argumenta, et dicemus latius libro octavo, ergo hæc varietas requirit saltem distinctionem rationis inter illa subiecta. Nec de hoc occurrit nova difficultas.

5. *Qualis sit distinctio rationis personæ et relationis.* — Dubitari autem potest, qualis sit hæc distinctio rationis, multi enim existimant, distingui relationem et personam tanquam includens et inclusum, nam persona est quid constans ex natura et relatione, unde relationem includit et aliquid aliud secundum rationem, a quo præscindit relatio abstracte sumpta. Unde inferunt, plus distingui ratione personam et proprietatem, quam Deum et Deita-

tatem. Quia Deus et Deitas solum ex modo concipiendi distinguuntur, nihil vero in uno extremo includitur, quod non includatur in alio, quod secus esse putant in relatione et persona. Hæc vero sententia supponit, relationem in abstracto non includere essentiam: alias nulla est differentia, quam constituit inter illas propositiones: *Pater est Paternitas, Deus est Deitas*, et ideo quoad hanc partem nobis non placet. Nam supra ostendimus, essentiam includi in Paternitate, et in aliis relationibus.

6. Secunda opinio est, relationem personalem et personam solum distingui ex modo concipiendi nostro, eo modo, quo Deitas et Deus distinguuntur, non quia ex parte objecti aliquid includatur in proprio et immediato conceptu unius, quod non includatur in conceptu alterius: sed quia totum illud aliter concipitur. Ita tenet Ferrariensis 4, contra Gentes, c. 26, et Torres, quæst. 40, art. 1. Ubi divus Thomas aperte eandem sententiam docet in corpore, et ad primum, dicit enim, proprietatem esse idem cum persona, non solum propter identitatem cum essentia, sed etiam, quia in Deo propter ejus simplicitatem, idem est abstractum et concretum, et subjungit statim exemplum de Deo et Deitate. Atque hæc sententia mihi maxime probatur, tum quia est valde consentanea divinæ simplicitati, tum etiam, quia est conformis doctrinæ supra traditæ de inclusione essentiæ in relationibus. Quo modo autem cum hæc sententia stet constitutio personarum per proprietates, et qualiter intelligenda sit, dicam in sequentibus. Magis vero confirmabitur hæc resolutio ex opinionis frequentis impugnatione.

7. Est ergo tertia opinio, quæ distinctione utendo, quasi complectitur præcedentes. Dicunt enim hujus opinionis defensores: Divinam personam, verbi gratia, Patrem duobus modis concipi posse. Primo, ut est integrum suppositum constans ex divinitate et proprietate sua, quomodo est intrinsece et essentialiter Deus, sic subsistens incommunicabiliter. Secundo modo potest concipi Pater præcise, ut concretum Paternitatis, conceptæ etiam, ut pura relatio est. Quomodo, inquit, non concipitur, ut intrinsece et essentialiter DEUS, sed tantum identice. Et eadem proportione distinguunt de Paternitate, quod concipi possit, vel ut includens essentiam, vel ut præcisa ab illa. Aiunt ergo, si Pater et Paternitas comparentur cum proportione, id est, vel, ut utrumque includit essentiam, vel, ut utrumque præscindit ab illa, sic veram esse secundam sententiam adductam, scilicet, solum distingui ratione, quasi ratioci-

nante, ut abstractum et concretum. Si vero comparetur persona, quatenus intrinsece et essentialiter est Deus ad proprietatem præcise conceptam, sic veram esse priorem sententiam, nimirum distingui tanquam includens et inclusum.

8. Hæc vero opinio magis mihi displicet, quam prima. Nam imprimis convenit cum illa in fundamento, scilicet, quod proprietatis, seu relatio divina non includit intrinsece in propria ratione sua essentiam. Et deinde minus consequenter loquitur: nam, illo posito, quid necesse est, excogitare alium conceptum relationis in abstracto, in quo includatur divinitas tanquam de essentia ejus. Nam si aliquando ita concipi potest, vere ergo revera Divinitas est de essentia relationis, ergo nunquam potest ab illius conceptu excludi: esto possit non expresse cogitari. Denique multo minus intelligi potest concretum patris, quod non sit intrinsece et essentialiter Deus, quia Pater, si in concreto concipitur, necessario concipi debet, ut substantia integra, singularis et incommunicabilis: ergo, ut suppositum alienius naturæ, ergo ut persona, quia est rationalis naturæ individua substantia, non enim est alterius naturæ, nisi divinæ: ergo necessario includitur in tali conceptu divina natura, neque habet, in quo distinguatur ab alio concreto Patris, quod excogitabatur distinctum. Confirmo, nam Pater concrete conceptus necessario concipitur, ut principium Filii, ergo ut producens illum in similitudine naturæ: ergo ut includens naturam, quam possit communicare Filio. Sicut e converso Filius concipi non potest, nisi ut includens naturam, in qua possit Patri assimilari.

9. *Resolutio.* — Superest ergo, ut dicamus, Patrem et Paternitatem, neque plus, neque aliter ratione distingui, quam Deum et Deitatem. Nec concipi, aut ratione distingui, nisi uno modo, scilicet ex modo concipiendi nostro, cum fundamento in re, ratione subsistentiæ et formalis perfectionis rei conceptæ. Nam divina perfectio et simplicitas cogit fateri, concretum et abstractum in divina persona solum distingui in modo concipiendi, nec est necesse ad distinctiones confugere, quæ intelligi non possunt, sed simpliciter secundæ sententiæ subscribere.

CAPUT IV.

UTRUM RELATIO SPIRATIONIS ACTIVA REALIS SIT.

1. *Rationes dubitandi.* — Explicatis tribus